

AMANDA SVENSON (1987), švedska književnica i novinarka. Odrasla je u Malmeu, gde je još u detinjstvu počela da piše, a sa samo sedamnaest godina dospela je u finale nagrade *Lilla Augustpriset*. Izučavala je kreativno pisanje u školi u Svalevu, a studirala je književnost i francuski jezik na Univerzitetu u Lundu. Dosad je objavila romane *Hey Dolly* (2008), *Välkommen till den här världen* (2011; nominovan za Augustpriset), *Allt det där jag sa till dig var sant* (2014) i *Sistem tolika blistav da zaslepljuje* (2019). U London se seli 2015, a nekoliko godina kasnije u Kornvol. Dobitnica je nagrada *Svenska Dagbladets litteraturpris* (2019) i *Samfundet De Nios Särskilda pris* (2011).

b

Amanda Svenson

TELEGRAF DUŠE

edicija

KIRKA (knjiga br. 51)

prevela sa švedskog

Zorica Kovačević

uredništvo

Aleksandar Šurbatović

Tamara Krstić

lektura

Lidija Kusovac

Naslov originala i autorska prava

SJÅLENS TELEGRAF © Amanda
Svensson, first published by Norstedts,
Sweden, in 2023.

Published by agreement with Norstedts
Agency and Corto Literary Agency.

*Recikliraj, zasadi,
brini se o prirodi onako kako
se ona oduvek brinula o nama.*

Z A H.

Sigurna sam da mama nije uvek bila srećna.
Manje sam sigurna da je to ikada i bila.

Može se svirati i po prezategnutim žicama, činjenica je da opasnost od njihovog pucanja muzici daje posebnu draž. Na drugom kraju otvara se most, ka smrti, ka patnji i pomilovanju od koje je smrt možda i sazdana ili, u najmanju ruku, od pomisli na to šta bi smrt mogla biti.

Mislim da je i mamin život bio splet prezategnutih žica razapetih između rebara. Delimično zbog toga što taj njen život nije imao kuda i bilo mu je suđeno da se upravo tako odvija. Većito gladna, većito siromašna, uvek tu za maleno mladunče lisice koju je prizvala kako bi izbegla život koji je pretio da postane besmislen. To je, međutim, u isto vreme bio i izbor. Stalno je uvtala čivije i zatezala ih za čitavu oktavu čim bi se žice olabavile, opustile. Naprosto nije mogla da živi bez rizika da će se sve rasprsnuti.

Ovo je, takođe, bio njen način da izbegne besmisao.

Ponekad bi osetila glavobolju, pa bi popila džin tonik. Čašu ili dve. Džin marke „Gordons” i šveps u staklenim bočicama. U tim trenucima bi joj žice popuštale

i gudaalom bi, makar na kratko, po njima gudila lagano. Ti trenuci se, ipak, ne bi mogli nazvati srećnim, iako nije bila posebno nesrećna ni kada su žice bile zategnute. Jednostavno, nije ni umela da živi drugačije, a kada se sve sabere, možda to i jeste ono što čini sreću. To da živimo kako moramo, upravo onako kako nas je priroda naštimovala.

Nikada je nisam videla da plače, ali sam viđala zgužvane maramice i kako zariva prljave, vrtlarske nokte u dlanove kao da su i oni od zemlje. Posmatrala sam je dok prostire veš među jasikama, dok joj štipaljke ispadaju, a gaće i jastučnice sleću na travu i ponovo su prljave. Najčešće bi se nasmejala i ostavljala ih po strani da ih ponovo opere, ali ponekad bi ih vraćala na konopac kao da se ništa nije desilo, kao da ništa ne sme da se desi. Gledala sam kako, tog proleća i leta 1992, sve češće stižu računi, potom i koverta sa zlatotiskom i pretećim, crvenim pečatima. Bacala ih je kroz prozor *da ptice od njih naprave gnezda*. Videla sam kako u šakama steže bezvredno, poludrago kamenje, rozenkvarc, gorski kristal, pirit, kao da to kamenje ima dušu. Posmatrala sam je kroz odškrinuta vrata dok u kupatilu stoji pred ogledalom i miluje se po obrazu šakom koja kao da nije njena. Razgledala sam slike u starim albumima. Na njima toliko mnogo muškaraca i nigde nijednog imena. Sve sami statisti, potrošna roba.

A pre svega sam gledala kako posmatra mene, s koliko tmine i straha naspram ljubavi. Mora da je teško voleti nešto što se ne može posedovati.

1 sameset 1992

Na dečjoj psihijatriji su mi, tek naknadno, utuvili u glavu da je bilo verovatno mnogo razloga zbog kojih sam u pozno leto 1992. rešila da mami spalim kuću. Tačno je da je sve počelo kada se meni dotad nepoznat čovek pojavio među drvećem glicinije, premda je to isto toliko i netačno. Moj takozvani *čin ludila* nije bio potaknut samo time, iako je sasvim moguće da se on nikada ne bi dogodio da taj čovek nije tek tako upao u naš život. Postoji nekakva međusobna zavisnost između iskre i goriva.

A opet, nije ni važno. Neka bude tako. Kao i od bilo kog drugog trenutka, mogu i želim da krenem upravo od tog, od prvog susreta sa čikom Džejsom Brudenelom u bašti, među lalama zelenim i crnim, jedinih prihvatljivih boja za moju mamu, i među prepelicama, jedinih pticama koje joj nisu smetale. Koje nama nisu smetale. To je, u svakom slučaju, bila naša bašta, tu smo živele devet godina, od moje četvrte do leta 1992.

Želim da počnem od bašte, jer se mama upravo zbog nje pomučila da kupi i kuću. Zbog bašte i ostatka imanja. Na tom jednom hektaru gajile smo samo jabuke.

Dugo sam živela u uverenju da ih je mama posadila, da ih je kao pionir u uzgajanju jabuka Džoni Eplsid odgajila iz semena. Pričala mi je o njemu, pre nego što uto-nem u san, priču iz zbirke koju bi mi uvek iznova čitala, a počinjala bi ovako: „Jesi li čula za Džonija Eplsida? Zasadio je svako bogovetno jabukovo drvo u Americi...”

Mama je bila dobra u tome da ljude oko sebe natera da pomisle kako je rekla nešto što nije i obratno, a kada bi joj neko to predočio, samo bi odmahнула rukom kao da tera bumbara. „Ja zasadila sve? Kako ne razumeš da je ovo drveće mnogo starije? Niklo je iz semena? Srce moje, tako rastu samo divlje jabuke.”

A mi nismo gajile divlje jabuke. Kod nas su rasle samo najkvalitetnije sorte jabuka, viktorijanske. „Blenimska narandžasta”, „egremont raset”, „pizgud”, „koksova narandžasta reneta”, „lepotica iz Bata”. Premda, da se ne lažemo, „koksove narandžaste” i nisu bile najkvalitetnije. Plod bi im se odmah ubuđao i takve jabuke nismo mogle da prodajemo, ali nije ni bilo bitno.

U našem domaćinstvu je uvek bilo novca.

A opet, uvek ga je i pomanjkavalo.

Mama je volela jabuke, ali mislim da joj je milija bila naša bašta. Pružala se poput isprekidanog sna, spuštala od kuće, skroz do puta. Klasična, engleska bašta, baš kao da ju je projektovala sama Gertrud Džekil, bašta kao poručena za akvarele. Gertrud Džekil, govorila bi mi mama, bila je nesrećna supruga doktora Džekila. *Sadila je ruže da oblaži tugu što se udala za čoveka koji se noću pretvara u divlju zver.* U to sam verovala dok nisam duboko zašla u dvadesete.

U našoj bašti je sve raslo u grupama i oblacima, sve je pucalo, prštalo. U aprilu bi mirisalo na zemlju i travu,

u maju na cvetove orlovih noktiju, u junu i julu na maline i ukrasni grašak, u avgustu na baru sa žabama, a u septembru i oktobru bi nas sa svih strana, čak i iz šumara preko puta, zapahnuo miris jabuka, težak i sladak, pod kojim bi ustuknula svaka druga aroma. Nikad nisam saznala koliki deo voćnjaka je mamina zasluga, a koliko je toga već bilo tu kada smo se doselile. Mama je, u svakom slučaju, ostavila traga.

Baštu pamtim nejasno, samo iz ranog detinjstva, u njoj je tada vladala veća hramonija od one kasnije. Čak i kada su boje u pitanju. Uz zapadni zid se pružala leja, mamin ponos. Mama ju je zvala *bela leja*, jer je možda jednom i bila bela, ali je tog poslednjeg leta bila definitivno šarena.

Ima tu još nečega u vezi s mamom. Živela je radije u zamišljenim stvarima, nego u konkretnoj stvarnosti. Možda zbog toga što je sebe umela da zavara skoro jednako lako kao i druge ljude. Od njih nekoliko koji bi svraćali u našu baštu niko nikada nije doveo u pitanje opravdanost imena bele leje. Možda iz čiste pristojnosti, a možda i zato što su tu leju i ostali videli baš kao i ona, kao belu, poput smrti, nevinosti i šećera u prahu.

Jedino mene nije mogla da prevari, makar kada je reč o sitnicama. S krupnim stvarima je bilo gore, ali krupne stvari i nisu preterano važne dok si dete.

*

Te večeri početkom aprila sam, kod kapije kraj puta koji razdvaja kuću i baštu od ostatka našeg imanja, naišla na gospodina Džejmsa Brudenela. Naša kuća se nalazila na istočnoj periferiji sela, ali nije bila poslednja. Do nas je, još dalje na istoku, među nadgrobnim

spomenicima i perorezima živeo Hjuo. Zapadno od nas je živela gospođa Korbe, nastavnica matematike u Viveliskamu, koju je mama obično izbegavala, naročito zbog toga što bi pod normalnim okolnostima ja, već kao desetogodišnjakinja, uveliko trebalo da pohađam školu Kingsmid. Gospođa Korbe nije imala poverenja u obrazovanje kod kuće ili jednostavno nije imala poverenja u mamu, što uostalom nije ni bilo važno, jer odluku o tome nije donosila gospođa Korbe nego *država*. Ponekad bih joj rado skresala to da država iz godine u godinu procenjuje i priznaje sposobnost moje majke da me nauči ne samo onome čime je, po mišljenju gospođe Korbe, samo ona sama na celom svetu ovladala, sabiranjem, algebrom i tako time, nego me je naučila i geografiji, istoriji, hemiji, Šekspiru i reformaciji, Bici kod Hejstingsa, Ratu ruža i klasifikaciji biljaka. Da pišem isto umem, a da i ne spominjem sve druge stvari koje ne ulaze u nastavni plan. Mogla sam da se kladim da učenici gospođe Korbe pojma nemaju o ručnom oprašivanju nara, o kanasti ili prizivanju mrtvih duša s one strane groba. Mama pak nije verovala u sukobe. „Ajris, ne treba se svađati bez preke potrebe”, svaki put bi rekla kada bih spomenula gospođu Korbe. „A skoro nikada i nema preke potrebe. Ako ne raspiruješ vatru, ona se gasi. Mačka uvuče kandže kada je gladiš niz dlaku. Da više ljudi to shvata, ovaj svet bi bio bolje mesto.” A onda bi našu Seli pomilovala niz leđa, skroz do belog vrha repa.

Eto, upravo tada sam izašla da pozovem Seli. Imala je svu slobodu da lunja po selu, ali je uvek umela da se vrati kući. Ipak, često bih se predveče uznemirila ako je ne bih videla čitavog dana. Vlasnica paba Kerolin

ponekad ju je hranila iako sam je molila da to ne radi, zbog čega sam bila besna i zabrinuta. Duboko u sebi sam znala da mačke nisu odane. One su oportunistkinje. Ako Kerolin hrani Seli dovoljno često i dovoljno masnim komadima skuše, Seli bi jednog dana bez ikakve zadrške mogla da odluči da joj se više ne isplati da prelazi tih pet stotina metara do naše kuće samo zbog milovanja niz dlaku. U kući nikada nismo imale skušu, jer su mami ribe bile gadne. „Da je Stvoritelj hteo da ljudi jedu ribe, ne bi ih sakrio u more“, imala je običaj da kaže, iako nije verovala u Boga u tradicionalnom smislu. I tako sam ja skoro svako veče izlazila po Seli, a kada bih je pronašla na stepeništu paba, natopljenu večernjim suncem i skušinom mašću, odlučno bih je podizala i odnosila kući. Maleno, mačje srce kucalo je uz moje dok sam je privijala uz grudi. Retko se opirala. Možda je mislila, baš kao i mama, da lažna ljubav može biti jednako istinita kao i ona prava.

Mart je bio kišan i hladan, ali čim smo okrenule list zidnog kalendara u predsoblju, oblaci su se razišli a cveće procvetalo. Od kiše su otežale lale podigle glavice sa zemlje i iz krunica istisnule vodu, bumbari su izmili iz čašica narcisa, dok su baštom, u sumrak, ponovo počeli da lepršaju šišmiši, tamo-amo, u isprekidanim, naizgled slučajnim putanjama, po kojima su se čak i u polumraku mogli razlikovati od kojekakvih ptičica i raznih drugih lepršavaca. Međutim, u to vreme ih još nije bilo, nije bilo ni kasno, možda pola osam, a nebo je bilo i dalje prošarano uzanim, ružičastim svetlom, boje rabarbare. Trčkarala sam glavnom, pošljunčanom stazom, nisam zalazila na sporedne, koje su vodile među leje i svijale se oko bare sa žabama i povrtnjaka.

Žurila sam da pronađem Seli, jer sam htela da se vratim kući na vreme za kviz *Mastermajnd*.

Stajao je s druge strane kapije, nad njim se nadvijala tek procvala glicinija, koja je cvetnim prstima gladila tlo. Zastala sam čim sam ga spazila. Bio je iznenađen kada me je ugledao, kao da se postideo. Možda je bio i zatečen. Na tren mi je osmotrio lice u pokušaju da na njemu pronađe makar nešto prepoznatljivo.

„Treba li vam pomoć?” koraknuh prema kapiji.

Čovek se nakašlja. „Ovaj... ako smem da pitam, da li ovde živiš sama?”

„Naravno da ne. Vidite valjda da sam još dete.”

Mama me je naučila da tako kažem. Deca koja pame-tuju deluju starmalo, a većina odraslih, po pravilu, izbe-gava da se upušta u razgovor sa starmalom decom.

Međutim, ovaj čovek nije odustajao. Izgledao kao loša kopija Čarlija Čaplina sa šeširom koji je usput ski-nuo i prislonio ga na stomak. Na nogama ružne, uglan-cane cipele na koje se izgleda ne hvata drumska prašina. Oksfordice. Premda u to vreme još nisam ni znala da se tako zovu.

„A kako se zovu tvoji roditelji?”

E, sad je već postalo čupavo. Iako je mama lagala kao pas, davala je sve od sebe da makar ja ne koristim nei-stinu više nego što je apsolutno neophodno. Ipak, to da procenim kada je *apsolutno neophodno* je prepustila meni.

Što je bilo teško. Mislim da to ni dan-danas ne umem, iako mi je trideset godina i starija sam nego što je mama ikad bila.

„Moj tata nije živ”, nađoh kompromis. I to je, koliko sam znala, bilo tačno.

„Tako, znači”, odgovori on. „A mama?”

„Brine se o jabukama”, rekla sam mu. Što je takođe bilo tačno.

„Upravo sada?”

„Sada pere sudove.”

Čovek se nakašlja.

„Tako, dakle.”

Nekoliko trenutaka smo stajali i posmatrali jedno drugo. Kao da smo se takmičili u tome ko će koga duže gledati – a ja sam pobedila. Čovek trepnu, ponovo pročitsti grlo i reče: „A mama ti se zove Houp? Houp Votkins?”

Ovo sam mogla da poreknem bez laganja. Tačno je da se mama preziva Votkins, baš kao i ja, ali ime joj nije Houp, nego Grejs. Božja milost.

Nisam pojma imala ko je ta Houp Votkins i to me je nesumnjivo brinulo.

„Ne”, odsekoh.

Čovek je dotad već počeo da gubi strpljenje, unervozio se.

„Pa, kako se onda zove? Koliko dugo živite ovde? Od koga je tvoja mama kupila kuću? Apsolutno sam siguran da tu stanuje Houp Votkins i da treba da s njom stupim u kontakt. Zamolio bih te da to preneseš mami. U stvari, čekaj. Bolje joj ništa ne govori. Tako je. Važi? Doći ću opet. Ovde.”

Čelo mu se caklilo. Možda od znoja, a možda i od rose. Jednom rukom je i dalje držao šešir, a drugom iz džepa izvuče nešto svetlucavo.

Novčić od jedne funte. Tu kovanicu sam samo posmatrala, nisam razumela njenu svrhu. Nikada ni od koga nisam dobila ni jedan jedini peni, mislila sam da deci nije ni dopušteno da imaju novac.